Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

# BARNDOMSERINDRINGER

## FRA FREDERICIA OG KRIGEN 1864.

af

Marie Bjerregaard

Trykt som
Manuskript.

# BARNDOMSERINDRINGER

## FRA FREDERICIA OG KRIGEN 1864.

af

Marie Bjerregaard

Trykt som Manuskript.

KØBENHAVN

ELLEN BRANTHS BOGTRYKKERI

1909

Du kære lille By med dine snørlige, brede, mennesketomme Gader, dine Volde og stille øde Fæstningsgrave, paa samme Tid som du nu er mig saa uendelig fremmed, staar du mig nær som intet andet Sted paa Jorden; thi indenfor dine Porte stod jo mit Barndomshjem, den gamle Latinskole, eller, som den den Gang kaldtes, det lærde Institut.

Hvor ser jeg den ikke, trods de mange Aar, lyslevende for mig, den mærkelige store graa Bygning og dens Omgivelser. Skraas for den var en Gade, som hed Bleggaden; her laa et stort Dampvæveri, hvis Maskiner Dagen igennem gjorde et rædsomt Spektakel. Til den anden Side af Skolen laa Trinitatis Kirke, med en lille Allé langs Kirkegaarden, og ligeoverfor denne var Borgerskolen.

Langs med Latinskolens Havemur var en lille Gade, som uvist af hvilken Grund kun hed Gyde, Grønnegyde. Den gjorde sig om Sommeren bemærket ved at der gik Køer paa Græs, om Vinteren ved at Drengene dèr paa en Skraaning ned til en Eng afholdt Holmenkollen Slædeløb.

I Grønnegyde boede ligeover for Skoleporten en Spækhøker, som blev kaldt Peter Knap, et Navn han formodentlig havde erhvervet sig paa Grund af et vist, mindre fint Forretnings-Princip. Hans lille Bod spillede paa Grund af sin nære Beliggenhed ved Skolen en ikke uvæsenlig Rolle i vor Husholdning, og mange var de smaa Ærinder, mine Brødre og jeg som Sendebud fra Moder, aflagde i Peter Knaps Butik.

Vis à vis selve Skolebygningen boede en reformert Avlsbruger, som hed Hermann. Der findes i Fredericia mange reformerte Avlsbrugere, og de hedder næsten altid enten Hermann, Honoré, Devantier, Dupont eller Deuleran; de nedstammer som bekendt fra fordrevne franske Huguenotter, og gifter sig meget ind i hinanden.

Det var mine Brødres og min største Fornøjelse naar vi fik Lov at køre med Familien Hermann paa Markarbejde udenfor Voldene, eller i den Tid man kørte Tobakken hjem, (der dyrkedes idetmindste i min Barndom megen Tobak i Fredericia), at sidde mellem Karle og Piger i deres Lade og »gisse« Tobak, det vilde sige at trække Tobaksbladene paa Staaltraad til Ophængning til Tørring i et aabent Skur.

Men Fader yndede ikke denne vor Interesse for Tobaksavl, og især syntes han naturligvis slet ikke at det var noget for et Pigebarn. Han stod absolut ikke paa noget Kvindeemancipations Standpunkt, men syntes at det eneste Pigebørn havde at gøre var at »hækle og brodere, og ellers ikke mere«.

Men det skal være ham tilgivet; man var jo i Begyndelsen af 1860erne ikke naaet ret vidt med Kvindeemancipationen, der var ingen kvindelig Valgretsforening eller kvindelige Borgerrepræsentanter.

Hvis nogen dengang vilde have sagt til Fader at om saa og saa mange Aar vilde der være mere end én Kvinde, der var lige saa god Dr. phil. som han selv, vilde det vist have staaet for ham ligesaa umuligt som det nu

staar for os at komme i Berøring med Beboerne paa Mars. Der var jo endogsaa dengang ikke ret mange mandlige Dr. phil.

Til Skolen hørte en temmelig stor, gammel Have, hvor der især var en Overflod af Roser, Provence- brandgule Pimpinelle- og sjældne højstammede hvide Roser. Der var en hel Rosenhøj, og paa den voksede desforuden nogle smaa blaa Blomster, som egenlig hed Nemofylla, men som vi kaldte »immerviel«. Der var ogsaa et temmelig sjældent Træ, nemlig et stort ¡Paradis-Æble Træ; det vakte stor Beundring naar det stod med Frugt, det bar nemlig tusinder af smaa røde Æbler.

Desuden var der i Haven himmelhøje Frugttræer, hvorfra Frugten ikke uden Livsfare hentedes ned; der maatte baade Brandstiger og Brandhager til. Man kendte formodentlig ikke dengang Dværgfrugttræer,

Kirsebærtræerne ydede hvert Aar Moder en lille Nødhjælp naar Husholdningspengene var ved at slippe op. Mine Brødre og jeg blev da beordret op i Træerne, og til stor Glæde for os selv og under livlig Tilslutning hos Gade Ungdommen i Grønnegyde, hvortil Haven jo vendte ud, plukkede vi løs af Kirsebærrene. Vi bandt dem saa i smaa Bundter til en Skilling Stykket, de blev solgte til en Kone, og hun forhandlede dem i Byen. Sommetider naar der var særlig stor Pengeknaqhed i Moders Kasse, (det var der tit, thi Faders Embede var ikke stort og Husholdningspengene smaa), maatte Provenceroserne rykke til Undsætning. Vi bandt dem i smaa Buketter og de blev saa ligeledes gennem en Forhandler solgte i Byen.

I Haven var der en lang Gang; den var helt overdækket af Nøddebuske og Hvidtjørn og hed derfor den mørke Gang. Der gik vi Børn ikke gerne; den stødte nemlig op til nogle Nabohaver og dèr boede foruden en Skorstensfejer, hvis Kone altid bankede sine Børn, en Mand med det uhyggelige Navn Blodstyrtningsmanden og som altid skældte os ud. Forøvrigt havde vi naturlig-

vis vore egne smaa Haver i den store Have, som vi skaltede og valtede med.

Imellem Haven og Skolebygningen laa Gaardspladsen. Den var stor og tjente tillige til Legeplads for Disciplene. Vi maatte passe godt paa at have alle Døre og Vinduer forsvarligt lukkede naar de circa hundrede Drenge som en vild Horde kom stormende ud i Frikvartererne. Man maatte nu sletikke kalde dem Drenge, Fader holdt strengt paa at man sagde Disciple; Drenge, det kunde man kalde Eleverne i Borgerskolen, her hed de Disciple, her i det lærde Institut, over hvis Portal han maaske i Aanden saa en Ørn og Ordene coelestem adspicit lucem. —

Der leveredes som oftest i Frikvartererne vældige Slagsmaal mellem Disciplene og vankede ofte blodige Pander. Moder og Pigen maatte mangen Gang komme til Hjælp og tage de Saarede under Behandling med Svamp og Bandage. Professorerne Pontoppidan, Stabslæge Byberg, Dr. med. Arentz, Professor Wilkens, Borgermester Ahlmann, Provst Glahn og mange flere kendte Personligheder har her i denne Skolegaard taget drabelige Livtag med hinanden. Især gik det livligt til naar en ny Discipel blev optagen paa Skolen. Den arme Dreng maatte gennemgaa en hel Række Pinsler. Blandt andet maatte han lade sig hænge op paa en stor Stang i Porten, et Slags Jernbaneled, som tjente til at aabne og lukke denne, og alle de andre Drenge hængte sig da ovenpaa ham; saa blev han gennempryglet og slæbt hen under Vandposten og døbt, om det end var om Vinteren og Posten var ombunden med Halm og fuld af Istapper. Ovenpaa det maatte han traktere sine Bødler, det vil sige hele Skolen, med Bakkelser, et stort, langt Wienerbrød, som blev bragt til Uddeling i Skolegaarden af en Kone, som derfor gik under Navnet Bakkelsebrød. —

Mine to ældste Brødre, Vilhelm og August, havde i «Daaben» faaet Navnene Willemoes og Agurk, min

yngste Broder, Carl, var kommen til at hedde Bakkovel; han hed først Tyr, men da der kom et Pragteksemplar af en Tyr til Byen og blev forevist, og den hed Bakkovel, blev han døbt om og opkaldt efter den. Dette Navn satte ham i endnu større Raseri end Tyr, og der blev i den Anledning leveret frygtelige, man kunde sige, Tyrefægtninger.

Naar Disciplenes Slagsmaal endelig blev for slemme og en Adjunkt, som gik under det heller ikke videre respektindgydende Navn »Ferskhedens Triumf«, ikke formaaede at faa de Kæmpende til at holde op, bankede Fader blot paa Ruden i en af Klasserne, de maatte alle ind og Frikvarteret var afbrudt.

Vor Lejlighed i den efter sigende 200 Aar gamle Bygning var temmelig stor og Værelserne lyse og høje. Der var nogle mærkelige Vinduer; de aabnedes ved at man skød dem tilvejrs, var egenlig som en Slags Guillotine, thi hvis man laa i aabent Vindu og det faldt ned, vilde man uvægerligt have mistet Hovedet, idetmindste have faaet det i Klemme. Det var nok en Slags hollandske Vinduer.

Værelserne laa flere Steder enten højere eller lavere for hinanden, saa man maatte hoppe op eller ned af et Trin naar man gik fra det ene Værelse til det andet, og paa nogle af Dørene var Jernklinker istedetfor Dørgreb.

I Køkkenet var der Murstensgulv og idetmindste til senere hen kun Ildsted. I Pigekammeret, som kun havde et lille Vindu, vendende ud i selve Porten, var Gulvet ikke alene Stengulv, men ligefrem Brolægning af Brosten. Her havde været noget at tage fat paa for Tjenestepigernes Reformator, Frk. Marie Christensen.

I Spisekammeret opbevaredes i et stort Skab Skolens Belysning, nemlig et en gros Lager af Tællelys, som hvert Efteraar leveredes af Byens Lysestøber.

Der brugtes nemlig kun Tællelys paa Skolen, naturligvis med tilhørende Lysestager og Lysesakse, (der har vel ogsaa været »Tyve i Lyset«). Jeg husker dog

at Moder paa et senere Tidspunkt i vor egen Stue, som et Slags Eksperiment, prøvede at brænde Petroleum, eller som det dengang kaldtes Stenolie, i en lille Lampe; ligesaa begyndte man paa Skolen at prøve sig frem med lidt Kul imellem Brændet og Tørvene.

Til festlige Lejligheder brændte vi Stearinlys; men det var en temmelig stor Luksus.

I Hjøruet ud til Grønnegyde var en stor Sal, hvor mine to Søstre, der var Tvillinger, (Josephine og Mathilde), gik Morgentur naar Vejret var daarligt, og der ved Siden af var et Værelse, som blev kaldt Kabinettet. Dette Værelse betragtede vi Børn altid med en vis Gysen og gik nødig derind om Aftenen i Mørke. Vi var aldeles overbeviste om at det spøgede der; General Rye havde nemlig ligget der efterat han var falden ude ved Trelde d. 6te Juli i Krigen 1849.

Ovenpaa, hvortil førte en Trappe med en Dør, som aabnedes og lukkedes ved Hjælp af et Hejseværk, bestaaende af et Reb bunden om en stor Kampesten, var flere Værelser, alle med Guilletine-Vinduer, men i mindre Format. Et af disse Værelser, nemlig det ligeover Indgangen havde det pompøse Navn: Biblioteksalen, men blev kun benyttet som et Slags Bundtmagerloft til Skolen. Ovenover Biblioteksalen øverst oppe i en Slags Kvist helt inde under Tagskægget var et lille rundt Glug-Hul i Muren, hvor vi Børn ofte entrede op. Vi syntes nemlig at vi derfra kunde se saa umaadelig langt bort, ja, vi mente vist egenlig at vi kunde se den halve Verden: man havde nemlig derfra Udsigt over til Strib og Middelfart Kirketaarn.

Skorstenen paa Loftet blev brugt til Røgeri. Her røg Moder selv Skinkerne af den Gris, som vi hvert Aar fik slagtet, hvilke Skinker ofte faldt ned i Skorstenen saa Kakkelovnene ikke vilde brænde og der maatte sendes Bud efter Skorsteusfejeren.

Vi levede meget stille og indgetogent. Fader var

aldeles ikke selskabeligt anlagt, dertil yderst spartansk i sin hele Levemaade. Han tilbragte det meste af sin Fritid i Selskab med sine kære Bøger i sit Studereværelse, siddende med Slobrok og lang Pibe i sin Lænestol med Benene udstrakt paa en Taburet, eller han «gik Volden rundt.» Dette gjorde han hver Dag, sommetider gik han endog den halve Mil lange Tur to Gange. Det var nu ogsaa en herlig Spadseretur. Man begyndte for Eksempel oppe ved Østerstrand, hvor Volden havde en betydelig Højde, gik forbi Kongens Port, med Vejen til Fælleden, Kirstineberg og Trælde, passerede min Onkels Mølle, beliggende paa en Bastion ved Købmagergade, og kom saa, stadig med Udsigt over Fæstningsgravene og Landet udenfor, til Prinsens Port med Vagtstuen og Landsoldatens Monument. Her var Byens fineste Kvarter, her boede Kommandanten, Oberst, senere General, Ernst i en meget stor flot Lejlighed i Ahlmanns Sted. Jeg husker at naar jeg kom som Sendebud fra mine Søstre til Frkn. Ernst, var jeg imponeret indtil Ærefrygt, bl. a. ved Synet af Ordonnantsen, som altid var i Forværelset. Ved Prinsens Port spillede Musikken ved Vagtparaden om Søndagen, og her gik Tappenstregen om Aftenen.

Saa gik man videre forbi diverse Bastioner og en lille Granplantage, (kunde stadig paa Grund af de lige Gader se fra den ene Ende af Byen til den anden), og naaede forbi Strandvejen til Havnen med Dampskibsbroen, hvor i Sommeraftenerne Byens Ungdom mødtes i en efter Nutidens Fordringer sikkert meget uskyldig Flirt. Ved Lechs Mølle fik man igen rigtig Udsigt til Bæltet ved Kastelspynten og Strib Færgegaard med det røde Tag. Saa gik man igennem Karolinelund, i daglig Tale kaldet Anlæget, (hvor der engang om Ugen var Militær-Musik), og forbi Krudttaarnet, med de store Gyvelbuske, Voldmester Jensens Have, Valeurs Mølle, reformert Kirke, og landede igen ved den prægtige Østerstrand.

Hvor var der ikke dejligt ved Østerstrand, her var man paa den høje Vold som oppe i Luften og havde det friske Lillebælt udstrakt for sig. Til højre saas den fynske Kyst skyde sig frem, til den anden Side Baulths Teglværk med de høje Skrænter, og i klart Vejr kunde man langt borte skimte Bogense og Æbelø.

Saae man ned ad Voldskrænten var den om Sommeren som overstrøet med Blomster og havde næsten et blegrødt Skær af de smaa «Bankerotter»; nede ved Strankanten afholdtes Eksersits af Militæret. Det var en udmærket Eksercerplads paa en hed Sommerdag; paa den ene Side den høje Vold, paa den anden Vandet, med Køligheden fra tusinde Bølgers Vifter.

Naar Fader kom hjem fra sin Voldtur var han altid i godt Humør, spadserede op og ned i sin Stue og fløjtede sin Yndlingsmelodi, Marseillaisen, eller han kastede sig med Velbehag i sin Lænestol med Benene paa Taburetten. Vi Børn havde en vældig Respekt for Fader og naar vi for Eksempel hørte at Taburetten ved en altfor stor Kraftudfoldelse af Fader væltede, styrtede vi til for at rejse den. Vi passede ogsaa paa at stille i god Tid nede ved Bogtrykkeriet, beliggende imellem Bjerge og Dalegade (hos Eibeschytz) for at faa det først trykkede Eksemplar af Avisen til Fader.

Fredericia Avis (som Fader altid kaldte Monitøren) udkom den Gang kun to Gange om Ugen og det var just ikke nogen Victoriapresse, man benyttede ved dens Trykning. Denne gik for sig paa den Maade at man lagde Papiret til Avisen ind i et Apparat, en Slags Mappe, klappede saa til, aabnede den igen og tog for hver Gang dette gik for sig et enkelt Eksemplar ud, som man saa rakte til de Ventende; det var som en Slags Pandekage-Bagning. Naar vi havde faaet Avisen, styrtede vi hurtigst muligt hjem med den til Fader, men maatte behandle den med den største Forsigtighed at den ikke skulde gaa istykker; thi den var drivvaad af Trykningen.

Mine Brødre og jeg levede mest indenfor Hjemmets Mure og stod ikke i megen Rapport til Byens øvrige Ungdom i vor Alder. Jeg maatte saaledes ikke, trods mine Bønner, komme i Skole, det var ikke godt for et Pigebarn, sagde Fader, og han læste selv med mig. Mine Brødre gik naturligvis paa Latinskolen.

Dog kom vi en Del paa Apoteket og legede med den muntre Christiane Honoré, Plejedatter der af den gode rare, gamle Fru Honoré. Hun, Fru Honoré, var som en Slags Bedstemoder for os og vi elskede hende, muligvis fordi vi saa hende i en Glorie af Pebermyntekager, Lakrits og Chocolader, og aldrig kom tomhændede hjem fra Apoteket. Vi Børn blev ogsaa sommetider bedt at »komme op til« Dr. Reumerts, som boede i Nærheden af Østerstrand for at lege med Börnene, Sophie og Andreas. Jeg havde der engang en efter barnlige Forhold frygtelig Skuffelse: Vi var der til Juletræ og jeg fik i Lotteriet, hvoraf alle Børnene skulde trække et Nummer, en Nitte. Jeg var fortvivlet og grædefærdig, men lidt efter lidt trøstet; det viste sig nemlig at alle Børnene fik Nitter. Det var en Spas af Dr. Reumert eller maaske af hans Frue, den fine, noble Fru Reumert. Bagefter trak vi igen Lod og alle fik naturligvis smukke Gaver.

Saa kom der en ny Borgermester til Byen og jeg fik Lov at omgaas hans Datter, den skønne Anine Jørgensen, (senere gift med Professor ved Universitetet Schat-Petersen). Hun stod for mig som en Aabenbaring fra en højere Verden, (hun kom nemlig fra København), og jeg syntes at det var mærkeligt at hun og hendes Familie, Borgermesterens, boede i en Gade, som hed Frikadellegade. Paa Hjørnet ligeoverfor Frikadellegade, var Glückstadts Manufacturhandel, (her var den nuværende Gehejme-Etatsraad Glückstadts Barndomshjem). Vi legede ogsaa meget med Pastor Pontoppidans Børn, Inger, Marie og de senere saa bekendte Personligheder Erik, Knud, Morten og Henrik Pontoppidan. Der var saamange Børn der, at naar Pastor

Pontoppidan sommetider spadserede med dem, troede man at der var Oploeb i Gaden.

Selskabelighed kendte vi ikke noget til. Det eneste i den Retning var naar Madvig, som jo dengang var Undervisnings Inspektør for de lærde Skoler, kom til Fredericia. Han spiste da altid paa Skolen hos os, og det var jo en stor Begivenhed. Efter mine Begreber var Bordet naturligvis ved den Lejlighed overdaadigt rigt dækket, og jeg husker saa tydeligt at jeg derfor syntes det var underligt at Fader bad Madvig »tage tiltakke«.

Fader var ikke nogen egenlig Pater-Familias og det var kun sjeldent at vi Børn kom ham nærmere: vi var derfor, maaske just derfor, henrykte naar de aarligt tilbagevendende smaa Ofre til Familielivet fra den lærde Mands Side indtraadte. Fader spillede saaledes Nytaarsaften altid »halv-tolv« med os, og engang hver Sommer lejede han en stor holstensk Vogn (med Gud ved hvormange Sæder) og kørte selv med os paa Skovtur til Krybily Kro, eller et andet langt borte liggende Sted.

Var Fader undertiden i særlig godt Humør om Aftenen, gav han Moder Penge til Punsch, en af mine Brødre eller jeg blev da sendt over til Peter Knap at hente Rom og Sukker og hele Familien fik da et dampende Glas af Terrinen, hvori Moder altid lavede Punschen. Dette Traktement fandt naturligvis ogsaa Sted Nytaarsaften, og endte da med at vi kastede Potter paa Peter Knaps Dør.

En enkelt Gang kunde det dog ogsaa falde Fader ind at tage os med ud at spadsere, og da der var bleven aabnet en Ølhalle (Ahlmanns) i Byen, tog han os alle, ogsaa Moder og mine Søstre, en Dag med derned, (den var beliggende ved Prinsens Port). Han har sikkert haft sine Betænkeligheder derved, men denne Ølhalle gjorde saa stor Opsigt i Byen, og han har vel syntes at vi dog skulle følge lidt med Tiden og smage den nye Slags Øl, som der udskænkedes, nemlig bayersk Øl. For-

øvrigt spillede Gadespejlet i Dagligstuen ved Moders Plads en stor Rolle for os Børn, og Moder maatte ofte skille os ad naar vi sloges om det. Selv rømmede hun vist gærne sin Plads for os, thi hun var Blidheden selv. Jeg mindes ikke nogensinde at have set hende vred paa os Børn eller straffende. Den eneste Straf, som jeg for mit Vedkommende husker var at jeg maatte strikke tyve »Omgange« paa en Strømpe; men denne Straf har dog sikkert været meget haard for mig.

Naar vi i Spejlet fik Øje paa Nogen, der ad den menneskefomme Gade nærmede sig og efter al Sandsynlighed vilde passere Skolen, gjorde vi Anskrig og Alle i Huset styrtede, især naar det var noget interessant, til Vinduerne for at betragte Vedkommende, der mer eller mindre snublende balancerede henover den rædsomme Brolægning.

Spejlet tjente ogsaa til Udsigtstaarn naar Fader var ude at gaa sin Voldtur. Moder satte da en af os til at passe paa Fader i Spejlet og naar vi da observerede ham for hjemgaaende nede ad Prinsens Port til eller oppe ved Østerstrand, han var let at kende, (Rektor Bjerregaard med sin Slængkappe og sin høje graa Hat var kendt i hele Byen), skyndte vi os at underrette Moder derom, og hun fik da travlt med Maden. Vi selv fik ogsaa undertiden travlt, thi vi lavede ofte Huse af Faders Bøger naar han var ude, og maatte jo igen skyndsomst have dem paa Plads.

Foruden Faders Bøger hørte især Papirsdukker til mine Passioner, og Udstyret til disse købte jeg gærne enten i Ringsteds Papirhandel nede ved Raadstuen eller hos Rimenschneider; der gjorde jeg ofte mine sikkert meget beskedne Indkøb hos et ungt Menneske, som hed Ritter; hans Virkefeldt er senere blevet adskilligt mere omfattende end dengang. De fleste kender nu Ritter som Direktør for et Rejsebureau. »Omme paa Møllen« hos min Onkel Peter, en Broder til Moder, tilbragte vi ogsaa mange glade Dage. Vi fik Sigtebrød med

Honning paa af den rare Tante Ingeborg, og ofte Lov at komme med »en anden En«, som min Onkel altid kaldte sig selv, op i Møllen.

6te Juli-Dagen var for os som for hele Byen en af de store Dage. Saa bandt vi Kranse til Kæmpegraven for de Faldne fra Krigen 48 paa Trinitatis Kirkegaard. Skolebygningen blev gerne til den Dag oppudset og hvidtet og Gaden luget. Iført vort fineste Puds betragtede vi saa alle Processionen, der med flyvende Faner og klingende Spil drog forbi fra Kæmpegraven til Landsoldatens Monument ved Prinsens Port, hvor der blev holdt Taler. Om Eftermiddagen fortsattes Festlighederne ude i Fuglsang Skov. Der blev saa ogsaa holdt Taler. Fuglsang Skov var Fredericianernes nærmeste Udflugtssted, Dertil kunde man spadsere med Madkurv og faa Vand paa Maskine; eller man kunde faa et beskedent og billigt lille Aftensbord hos den hyggelige Madam Dons. Skulde det være lidt mere end almindeligt, og vilde man bekoste Vogn, tog man til Krybily eller til Snoghøj, hvor man havde den dejlige Udsigt til Middelfart og Kongebroen og Tilladelse til at spadsere i Kammerherre Riegels smukke Have. Det allerfineste var dog at sejle i Baad fra Fredericia til Fænø og det skønne Hindsgavl ved Middelfart. Hannerup var dengang ikke opdaget.

Det hørte til en af vi Børns største Glæder naar der var Marked i Byen. Det var der nogle Gange om Aaret, og Teltene var da opslaaede paa Gaden nede udenfor Apoteket. Der var Telte med Honningkager og Legetøj, der var Mester Jakel og blev serveret stegte Aal, der var Karussel og hvide Mus; det var en hel lille Dyrehavsbahke, og vi Børn fik Kager og Legetøj saa af den ene, saa af den anden.

Jeg husker at da jeg engang var paa Marked med min Søster Josephine fik jeg af en Officer en særlig pragtfuld Honningkage foræret, og at hun da vi kom hjem sagde til mig, at jeg endelig ikke maatte tro at jeg

havde faaet den for min egen Skyld. Det havde jeg sikkert heller ikke; begge mine Søstre (Tvillingerne) var meget feterede, min ældste Søster, som skal have været bekendt for sin Skønhed, var allerede gift. (Hendes Vielse fandt, da Moder pludselig var bleven syg, Sted i den store Sal paa Skolen). Tvillingerne kom meget ud i Officers-Familierne (der laa nemlig ikke mindre end 2 Bataillioner, 10de og 12te, i Fredericia); saaledes hos Oberstløjtnant Langes, hos Kommandantens, hos Oberst Lemmigs og hos Capitain Falkenbergs, desuden i det hyggelige Bønnelyckske Hus, hos Mariagers og Kammerjunker Holcks. Der blev naturligvis i en saadan Officers-By afholdt mange Baller. Disse afholdtes, naar undtages Familieballerne, i Frederiksklubben. Der var en Klub foruden Frederiksklubben, men den var mindre fin. Der maa heller ikke have været rigtig hyggeligt, den hed nemlig egenlig »Enigheden«, men der var saa mange Stridigheder at den kom til at hedde »Uenigheden«. Endelig maa det vel være gaaet til ligefrem Haandgribeligheder, thi den hed saa »det blaa Øje«, tilsidst blev den kun kaldt »Øjet«. Der blev ogsaa ofte spillet Dilettant-Komedie i Frederiksklubben og en ung Officer, en Slægtning af selve Fru Heiberg udmærkede sig især; (det var den senere Oberstløjtnant Pättges). Desuden Fredericias daværende dame de plaisir: den elskværdige Frk. Oesten.

Men det maa vist have knebet for Tvillingerne at vedligeholde Garderoben til de mange Selskaber og Baller, skønt deres Maanedspenge vel nok har været noget større end mine, (jeg fik nemlig i fast Gage af Fader 4 Skilling om Maaneden); jeg kan saaledes huske at min Søster Josephine engang satte mig til at klippe en hel Masse smaa runde Figurer ud af sort Fløjl. Hun klistrede saa disse allevegne rundt omkring paa en ældre, medtaget hvid Tarlatans Kjole og fik paa den Maade en saa godt som helt ny Kjole.

Naar mine Søstre skulde paa Bal, var deres Kjoler

altid saa stramme i Livet, at de ikke kunde hægtes bagpaa. Der blev da sommetider, naar det var rigtig galt, sendt Bud efter vor Skomager, han forstod saa godt at hægte. Pigen satte da Hænderne i Siderne paa mine Søstre og Skomageren hægtede. Det synes saaledes at ogsaa dengang er Kvindens Skønhed bleven vurderet efter Vidden af hendes Taille.

Om det var min Søsters »nye« Kjole med Fløjlspletterne der var Grunden til at jeg fik den delicate Honningkage paa Markedet af daværende Løjtnant Dichmann, skal jeg ikke kunne sige; umuligt er det jo ikke.

Min Søster Josephine blev dog ikke Officersfrue; en skønne Dag, efter at hun havde haft den store Sorg at miste sin Tvillingsøster, (der døde under et Besøg hos min gifte Søster oppe i Jylland), sad hun som Frue paa Sønderbygaard, en lille Herregaard en halv Mils Vej uden for Fredericia. Her fik hun paa anden og uventet Maade Lejlighed til at lære Militærlivet at kende; Krigen 1864 udbrød faa Maaneder efter hendes Bryllup.

Det var en af de første Dage i Februar at Efterretningen om Dannevirkes Rømning naaede Fredericia. Det vakte naturligvis stor Bestyrtelse, og trods streng Kulde og høj Sne i Gaderne blev der allevegne et stærkt Røre. Det var jo Døren til Landet aabnet paa vid Gab for Fjenden. og nu kun et Tidsspørgsmaal, hvornaar han vilde staa udenfor Byens Porte. Jeg husker tydeligt at vi den Aften kom meget sent i Seng. Fader blev gaaende op og ned i sin Stue, formodentlig fløjtende Marseillaisen; den fløjtede han altid i sine mest spekulative Øjeblikke, og »Allons enfants de la patrie« passede jo i ethvert Tilfælde til Situationen.

Næste Dag rejste han til Middelfart og lejede Lejlighed til os; der var nemlig ingen Tvivl om at hvem der paa nogensomhelst Maade kunde forlade Byen burde gøre det; Fredericia kunde hvad Øjeblik det skulde være blive belejret.

Fader har vist sagt til sig selv at der var »periculum in mora,« thi vi fik i Huj og Hast vore Klædningsstykker og en lille smule Bohave pakket sammen, (det andet skulde sendes efter os næste Dag) og over Hals og Hoved kom vi om Aftenen afsted med Diligencen til Snoghøj, hvorfra der jo dengang var Færgefart over til Middelfart. Vi fyldte en hel Bivogn, vi var jo Fader og Moder, min ældste Søster, som dengang boede hos os, hendes tre smaa Børn og jeg. Mine to ældste Brødre blev foreløbig paa Skolen, min Broder Carl var paa Sønderbygaard. Der var noget i Vejen med det ene Vindue i Vognen, det kunde ikke lukkes, saa det sneede ind til os hele den circa $1^1/_2$ Mil lange Vej.

Ovenpaa Vognen stod det ene lille Barns Vugge, den var ved Ankomsten til Snoghøj halvt skjult i en Snedrive. (Heldigt at dens Indehaver, den senere Premierløjtnant i Marinen, Jungersen, ikke laa i den). — Paa Snoghøj kørte vi ind paa Færgegaarden. Her var overfyldt af Flygtninge, især fra Kolding. Alle var nedtrykte og tænkte kun paa at komme bort. Kun Moders Kanariefugl var i godt Humør og begyndte, formodentlig ved Synet af alle de tændte Lys, at synge af fuld Hals. Det livede lidt op, og den Kanariefugle-Vise gjorde sikkert i Øjeblikket ligesaa megen Lykke som Gottschalksens i Tivoli.

Moder havde siddet med sin lille Fugl i Buret paa Skødet hele Vejen fra Fredericia og jeg har hende næsten mistænkt for at Hansemand i Øjeblikket laa hende mindst ligesaa meget paa Hjærte som Dannevirke-Stillingen.

Vi naaede da langt om længe i den aabne Færge og i et forrygende Snevejr over til Middelfart, og vandrede her med Børn og Habengut, ikke ulig en polsk Familie, fra Færgen op til Behrends Hotel. Her ventede vi igen længe og mellem endnu flere Flygtninge, for at faa noget at spise, forkomne som vi naturligvis var. Men

det maatte vi helt opgive, og vi vadede saa afsted i Mulm og Mørke et temmelig langt Stykke ad Byens Hovedgade for at naa den Lejlighed, som var lejet til os af Fader. At sige at denne var komfortabel, vilde være hvad Fader altid kaldte »Sandhed med Modification«; men der var i Middelfart allerede saa optaget af Flygtninge, og fuldt af Militær saa der ikke var noget bedre at faa, og Priserne har vel ogsaa været skruet op.

Det var i en lille ledig Butikslejlighed hos en Urmager Halgren, at vi skulde bo. Men Urmageren og hans Kone var gode Mennesker, og skønt det var bleven langt hen paa Natten og Vægteren sang sit »: Hov Vægter, Klokken er slagen 12,« lavede Madammen Kaffe til os. Da vort Bohave først kunde komme næste Dag, og da der jo var hundekoldt i vor Butik, redte de tilmed et Par store Søstersenge til os paa Gulvet inde hos dem selv. Jeg husker at Moder og jeg laa i selve Urmager-Butikken, og at det, trods mine unge Aar var en rædsom Nat for mig; jeg lukkede ikke et Øje. Alle Urene gjorde jo i den stille Nat et frygteligt Spektakel. Nogle af dem gik langsomt og tungt, bum, bum, andre pilede afsted alt hvad Remmer og Tøj kunde holde. Et Ur sang nogle blide Strofer af en Salme, et andet slog sine Slag som om det var Kanonskud, og sommetider hørtes en Gøg kukke.

Vi fik saa næste Dag vor egen Lejlighed paa den anden Side af Urmagerens Entré saa vidt muligt gjort behagelig; Vinduerne, som jo paa Butiksvis gik helt ned til Gulvet blev saaledes indrettet at vi, som ellers vilde blive sete i hel Figur fra Gaden, nu dog kun saas i Knæstykke. Vort Bohave kom saa omsider, og Fader rejste tilbage til Fredericia for saa længe som muligt at blive ved Skolen.

Da min Søster Josephine ogsaa vilde blive paa Sønderbygaard hos sin Mand foreløbig, blev jeg over Snoghøj sendt dertil for at være hos hende.

Det meste af Meublementet fra Sønderbygaard var

forøvrigt sendt til Middelfart og stod paa et Loft hos vor brave Urmager.

Paa Sønderbygaard levede vi forholdsvis roligt. Der var vel fuldt af Soldater i alle Udhusene, og i Hovedbygningen var indkvarteret en Del Officerer. Men Herskabet stod paa den allerbedste Fod med disse, (det var jo endnu de Danske), og man underholdt sig gensidigt om Aftenen med Sang og Musik, eller man spillede Kort. Sandsynligvis har der ligeledes været den bedste Forstaaelse mellem Jenserne og Pigerne.

Men det skulde snart blive anderledes. Den 8de Marts om Morgenen kom min Svoger Glud styrtende ind og raabte at min Søster og jeg øjeblikkelig maatte afsted, Preusserne rykkede frem ved Havreballe, og kunde hvert Øjeblik være ved Gaarden.

Vi fik naturligvis frygtelig travlt og pakkede ind hulter til bulter alt hvad vi kunde. Min Svoger tog meget praktisk en stor Sæk og hældte alt muligt ned i den, man kunde sige uden Persons Anseelse, Kjoler, Hatte, Fodtøj, Toiletsager og Syæsker, alt imellem hinanden. Sækken blev saa smidt ud paa Vognen, som i en Fart var kommen for Døren, min Søster og jeg næsten ligeledes. Min Søster havde i Hastværket faaet en sort Slæbsilkekjole paa og Morgensko, men der vor ikke Tid til at faa noget andet, og afsted gik det ud af Gaarden. Det var just ikke det Køretøj, vi ellers plejede at køre i, men en Arbejdsvogn, forspændt med Gaardens gamle Kærnehest og med et Knippe Halm at sidde paa. Alle de andre Heste og Vogne paa Gaarden var ude i Ægt-Kørsel for Militæret. Men der var intet ved det at gøre, à la guerre comme à la guerre!

Straks efter at vi havde forladt Sønderbygaard, rykkede Preusserne ind og min Svoger maatte se paa at en preussisk Soldat skød hans Yndlingshund ned; den stod paa Trappen og gøede ad Pikkelhuerne.

De Danske havde straks maattet rømme Stoustrup,

og Tyskerne havde dermed sat sig i Besiddelse af Sønderbygaard samt hele Terrainet over til Fuglsang Skov og Erritsø. Der var forøvrigt dog først leveret en Bataille umiddelbart omkring Sønderbygaard, under hvilken min Svoger og alle Gaardens Beboere maatte søge at dække sig for Granater og Kugler ved at retirere ned i Vinkælderen.

Min Søster og jeg ankom da omsider med den gamle Kæruehest i god Behold til Fredericia. Men paa den ellers saa fredelige Landevej var vort Køretøj ofte bleven standset af Militær. Rundt paa Markerne saa vi Hestfolk sprænge afsted over Stok og Sten, der hørtes Hornsignaler og Kommando-Raab og langt borte dundrede Kanoner. Vi sik en saaret Soldat op paa Vognen.

I Fredericia lod vi os køre hen til min Svoger Jungersen, min ældste Søsters Mand, som havde opgivet sin Forpagtning i Jylland og nu i Øjeblikket boede her paa Hotel Victoria. Her fik min Søster, som var grædefærdig over saaledes at have maattet forlade sit yndige Hjem, sig lidt ordnet, fik en anden Kjole paa og Støvler. Vi tog ikke op paa Skolen, som jo laa i den anden Ende af Byen, vi vidste desuden at Fader var rejst til Middelfart.

Min Svoger fulgte os saa ned til Havnen, og i en lille Baad blev vi sat over til Strib paa Fyen. Dette var forøvrigt ikke uden Fare, thi Tyskerne sendte Granater ud over Beltet, da der nok laa et dansk Krigsskib ovre under den fynske Kyst.

Fra Strib kørte vi i bidende Kulde paa en aaben Bondevogn til Middelfart, og her boede saa min Søster hos os i den lille Butiks-Lejlighed. Hun og jeg laa oppe paa et lille Tagkammer, hvortil vi entrede op ad en Stige gennem en Luge i Køkkenloftet. Vi havde det dog bedre end Pigen; hun havde nemlig slet ikke noget Værelse, men kun et snevert lille Rum mellem Taget og vort Værelse, og kunde knn rede sin Seng naar hun laa i den.

Det var en sørgelig Tid for os alle og ikke mindst for min Søster Josephine. Blandt alle de trøstesløse Efterretninger fra Fredericia, kom ogsaa de vildeste Rygter fra Sønderbygaard; den laa jo midt paa Kamppladsen.

Snart hed det sig at Gaarden var brændt af af Tyskerne, snart at min Svoger var taget til Fange som Spion.

Det sidste Rygte havde dog noget paa sig; dog var det ikke min Svoger selv men hans yngste Broder, som var Forvalter paa Gaarden, der var sat fast. Han var ført bort af Tyskerne og sat i Arrest i Kolding, mistænkt for at være dansk Spion. Han flygtede dog fra Arresten og reddede sig som ved et Under i en lille Baad over til Assens. Her blev han imidlertid igen sat fast af de Danske, som troede at han var tysk Spion, og det stakkels Menneske var næsten kun kommen af Asken i Ilden. Han skrev saa i sin Kvide til Fader, som han vidste var i Middelfart, og bad ham komme til Assens for at legitimere ham. Fader tog naturligvis straks afsted, fik ham sat paa fri Fod og ankom med ham (han var i den sørgeligste Forfatning, efter alt hvad han havde udstaaet) til Middelfart. Her boede saa det elskværdige unge Menneske i lang Tid hos os; han turde jo paa ingen Maade vende tilbage til Sønderbygaard. Hvorledes vi fik Plads i den lille Lejlighed er ikke godt at forstaa; min Svoger Jungersen boede nu ogsaa hos os og min Broder August, som var i Felten, kom ogsaa engang imellem. Der maa have været rigelig Anvendelse for den bekendte Sætning om Husrum og Hjærterum.

Saa kom det længe ventede Bombardement af Fredericia, i Midten af Marts Maaned, og vi hørte Dagen igennem det frygtelige Bulder af Kanonerne derovre og Brag af Eksplosioner. Om Aftenen spadserede alle Middelfarterne udenfor Byen og betragtede Lysskæret fra den brændende By. Efter Bombardementet gik der straks Rygter om at de Danske vilde rømme Fredericia og Tyskerne

gaa over til Fyen. Dette vakte naturligvis stor Bestyrtelse i Middelfart og man tænkte med Skræk paa at skulle flygte endnu engang. Fader gjorde allerede Forberedelser til at skaffe Plads til os paa Odense Slot, som var stillet til Disposition for Flygtninge.

Disse Rygter bekræftede sig dog heldigvis kun for det førstes Vedkommende; de Danske rømmede jo Fredericia, men Tyskerne gik ikke over til Fyen. De »indskrænkede« sig som bekendt til at occupere hele Jylland, og plantede deres Ørn paa Skagen.

Nu blev der sluttet Vaabenstilstand, og Forholdene blev efter Omstændighederne mere ordnede. I Schipka Passet var alt roligt. Min Svoger fra Sønderbygaard vovede sig, med Frygt for at blive opsnappet som Spion, endog nogle Gange over til Middelfart; Leander trodsede det farlige Hellespont for at se sin elskede Hero, og Hero og jeg aflagde endog Besøg paa Sønderbygaard. Dette kunde dog kun lade sig gøre naar et stort hvidt Lagen var bredt ud et bestemt Sted ovre ved Snoghøj. Det betød nemlig at der ingen fjendtlige Patrouiller var lige i Øjeblikket, det var et Signal for de Danske, og uden det vilde ingen Fisker, end ikke den bekendte Peter Kongebro, med det lange Skæg, sætte nogen over.

Paa Sønderbygaard var der ellers temmelig trist at være, skønt den elskværdige og hyggelige Frk. Wilkens, (en Søster til nuværende Professor Claudius Wilkens), som trofast havde holdt Stand og var bleven paa Gaarden under Fjendtlighederne, gjorde alt for at gøre os det godt. Det meste af Bohavet var jo i Middelfart, i Stuerne vadede man i Halm, her var jo nemlig Soldaterne indkvarterede, Preusserne havde med deres Sabler hugget Hovedet af alt Fjerkræ, den dejlige Tyrk, (min Svogers Hund) som vi elskede, var skudt af Preusserne, og hele Gaardens Drift stod naturligvis stille. Men heldigvis var det nu Østrigerne, som var indkvarteret paa Gaarden, og de vare meget mere humane end Preusserne; de optraadte

langt snarere som Venner end som Fjender.

Hvor vare de smukke de østrigske Officerer i deres Uniformer af det fineste, kridhvide Klæde, og Jæger-Officererne i graa Uniformer med grønne Fjerbuske i Hattene, (morsomme var ogsaa die spitzen Beine). Mere end et lille dansk Kvindehjerte har sikkert maattet overgive sig til Fjenden.

Vaabenhvilen blev jo igen forlænget og min Søster og jeg vedblev nok saa modigt at aflægge smaa Besøg paa Sønderbygaard; men et af disse blev adskilligt længere end planlagt. Min Søster blev nemlig pludselig syg derovre og fødte, (den 11te Juli) midt i den fjendtlige Indkvartering sin ældste Søn, nuværende Stationsforstander i Wedde, Glud.

De østrigske Officerer var meget opmærksomme i den Anledning. Jeg husker saaledes at en General Thomas, som var indkvarteret paa Gaarden, hver Dag sendte sin Adjutant med Forespørgsel til min Søsters Befindende, de andre Officerer sendte hende Blomster og Kager og de ungarske Jægere sang, da hun blev raskere, udenfor hendes Vinduer om Aftenen. Det var den mest henrivende Sang.

Fjentlighederne optoges jo heldigvis ikke paany. Vi vare igen flyttet til Fredericia og Skolen var, til Trods for at Byen stadig var besat af Østrigere, igen aabnet. Fader var glad ved at have fundet alt nogenlunde uskadt og hans kære Bøger i Behold. Ciceros Taler og Tacitus Annaler havde vel af gode Grunde ikke interesseret Soldaterne. Forøvrigt havde en gammel trofast Pige, som nu var gift i Byen, paa bedste Maade haft et lille Øje med vore Ejendele.

Den 30te Oktober sluttedes, som bekendt, Fred, men først længe efter forlod Østrigerne Byen. Paa Skolen var Status quo genoprettet; dog var nu mine to yngste Brødre Officers-Aspiranter (min ældste Broder underviste paa Skolen), og for demvar, som nu ogsaa for mig, den glade Barndomstid forlængst forbi. Jeg skulde konfirmeres-

Jeg »gik til Præsten« hos Pastor Clausen, den nu afdøde Biskop, og var naturligvis som de fleste Konfirmantinder forelsket op over begge Øren i min Præst. Han var nu ogsaa en fin, aandfuld Personlighed, dertil en glimrende Taler.

Jeg var en sikker Tilhører naar han prædikede, og uhyre religiøst grebet, (men mærkeligt nok faldt det mig aldrig ind at gaa i Kirke naar Pastor Gøttsche, den ligeledes nu afdøde Biskop, prædikede); jeg undværede Sukker i min Kaffe og Fløde i min The, gik Kirkegaarden rundt alene om Aftenen og lod være at læse Avisen, for at være Forsynet til Behag. Da min yngste Broder en skønne Dag blev Katolik var jeg aldeles fortvivlet. Jeg syntes at han nu maatte være evig fortabt da han havde forladt Pastor Clausens Hjord og var gaaet over i Pastor, nuværende Biskop van Euchs (Biskop van Euch var dengang Præst i Fredericra; der var saaledes paa samme Tid tre Bispe-Emner). Jeg syntes naturligvis ogsaa at det var frygteligt at min Broder i katolsk Ekstase sommetider om Natten paa bare Fødder spadserede ned til den katolske Kirke i den anden Ende af Byen; man kendte jo ikke dengang I. P. Müller.

Konfirmationsdagen var frygtelig for mig. Jeg begyndte at tudbrøle da de første Toner af Salmen »nu ringer alle Klokker mod Sky« lød, og blev ved dermed hele Gudstjenesten og Dagen derhjemme, trods Gratulanter og Presenter, og skønt en gammel Mand, som hjalp os i Haven, (og som fordi han havde været Trommeslager gik under Navnet Stortrommen), ogsaa kom og gratulerede og, da han efter Datidens Skik blev budt Syltetøj samt et Glas Vand med Skeerne i, af Beskedenhed kun tog en Skefuld Vand.

Jeg syntes nemlig at nu var hele Livet forbi for mig, nu da jeg skulde skilles fra min elskede Præst. Ak! nu skulde jeg først til at begynde det.

Maaske følte jeg mig ogsaa lidt utilpas i min Kon-

firmationsdragt; thi efter Datidens Brug var jeg iført sort Silkekjole og fransk Schavl, et Slags finere Hestedækken i tyrkisk Mønster, (sandsynligvis har jeg tilmed haft et Lommetørklæde i Haanden). Det var en Dragt saa lidt ungpigeagtigt som vel muligt. Snarere var den passende for en Bondekone ved en Begravelse; og jeg var da heller ikke at formaa til at iføre mig den mere end denne ene Gang. To af mine Med-Konfirmanter, de nydelige Søstre Jenny og Thora Byberg, havde haft Mod til ikke at møde i denne gyselige Dragt; men jeg tror nok de af mange i den Anledning blev betragtet som ligefrem Oprørere.

Nogle Aar efter, 1870, døde min Fader kun 62 Aar gammel. Han var bleven syg i Juleferien, og denne blev forlænget da man haabede at han vilde komme sig. Hans Sygdom, en Nyresygdom, greb imidlertid om sig, og den 10de Januar døde han i sit Studereværelse, hvortil han havde forlangt at blive flyttet, ved sine kære Bøger, sin Lænestol og sin Taburet.

Ved hans Grav spillede Militær-Musiken. Musikerne havde bedet Moder om Tilladelse dertil; Fader havde nemlig indlagt sig en Fortjeneste, som i *deres* Øjne ikke var hans mindste: han, der elskede Musik, havde aldrig naar undtages i Krigens Tid forsømt at give Møde ved Vagtparaden om Søndagen.

Kort efter rykkede min Faders Eftermand, Rektor Bloch, (senere Rektor ved Metropolitanskolen), ind paa Skolen, og min Moder og jeg (den yngste af Børnene), som nu var dèr ene tilbage af den store Familiekres, fraflyttede det gamle Hjem, for midlertidigt at bo i en mindre Lejlighed nede i Byen. Hermed slutter mine Barndomserindringer fra Fredericia.

# Supplement til

# BARNDOMSERINDRINGER

## FRA FREDERICIA OG KRIGEN 1864.

af

Marie Bjerregaard

Trykt som
Manuskript.

Da der, efterat jeg har sluttet mine Optegnelser fra Fredericia, i min Erindring er traadt saamange herhen hørende Forhold frem, som jeg ikke har berørt, saamange interessante Personligheder, som jeg ikke har omtalt, vil jeg, saameget mere som disse Optegnelser er bleven modtaget med saamegen Venlighed og Forstaaelse, i et lille Supplement søge at indhente det forsømte. Jeg maa derfor bede Læseren af mine »Barndomserindringer« endnu engang gøre en lille Runde med mig omkring i Fredericias Gader.

Tiden er ligesom i »Erindringerne« Slutningen af 1850erne og Begyndelsen af 1860erne.

Naar man kommende fra Latinskolen gik ned ad Danmarksgade, (afgivende Samtalestof for de Vaskekoner og Piger, som for det meste havde travlt med udenfor Dampvæveriet at fylde deres Spande ved et Varmtvands-Afløb), og man havde passeret Bjerge- og Dalegade, saas Gaden hæve sig ganske lidt op imod Købmagergade. Her paa venstre Side i Gaden i et lille gammelt Hus med Pelargonier i Vinduerne, boede Stanglakritskonen. Hvad hendes borgerlige Navn var, véd jeg ikke, for os Børn var hun blot Stanglakritskonen, og det Navn rummede for os en Verden af Fryd. Hos hende købte vi de for os saa delikate brune Stænger, indsvøbte som smaa Knallerter i hvidt Papir. At der gik de uhyggeligste Rygter om deres Tilberedelse, anfægtede os ikke det

mindste. Vi var henrykte naar vi med en Skilling i Haanden stillede i den alkoveagtige Stue, og Stanglakritskonen hentede en gammel Blikdaase frem og talte Stængerne af til os, 4 for en Skilling.

I Nærheden af Stanglakritskonen, nemlig i Dalegade, boede, i den smukke store Villa med de mange Trappetrin, Kaptajn Raabyes. Jeg husker nærmest Kaptajn Raabye fra et noget senere Tidspunkt i Fredericia, nemlig da jeg som ung Pige begyndte at komme paa Bal. Kaptajn Raabye var saa overordentlig elskværdig, og viste for Eks. som en sand Filantrop ved paa Ballerne fortrinsvis at danse med de Damer, som havde været saa uheldige at komme til at sidde over. Jeg har vist ogsaa danset med Kaptajn Raabye.

Min Glansperiode som Baldame var nærmest ved Høstgilderne paa Sønderbygaard og Østedgaard, den smukke Herregaard, henrivende beliggende ved Lillestrand. Dér svingede man sig henrykt paa et Logulv til en enlig, skrattende Violins Toner, og førtes i en næsten ustandselig Dans af saa kraftige Arme, at Kjolen om Morgenen sad drejet helt om paa Siden, og Skoene viste sig at være uden Saaler.

Ligeover for Kaptajn Raabyes var en stor Have, som hørte til Apoteket. Her tilbragte vi Børn herlige Dage, legende med Christiane Honoré og hendes Plejebroder, den gullokkede Johannes Petersen med hvem hun senere blev gift. Naar vi ellers kom forbi Apoteket, blev vi ofte indfangede af den tykkę Provisor Ponton, naar han tilfældig stod ved Vinduet og lavede Mikstur.

Det har nu vist ikke været saa vanskeligt for ham at faa os ind til sig, thi bag Disken med den frygtelige, giftspyende Slange, malet paa blaa Bund, var jo mange lækre Sager. Jeg maa vist især have været i Kridthuset hos ham, thi han kaldte mig baade Pernille, Moster Blære og Søster Hinkelsving; det er jo kært Barn, der har mange Navne.

Ved Siden af Apoteket var Koppels Broderimagasin, hvor jeg købte Perler til mine Dukker hos Fredericias senere gode Hoved, Frøken Regine Koppel, og i den tætved beliggende Riddergade residerede Dr. Nyborg, den udmærkede Læge, men uforbederlige Galgenfugl.

Ligeoverfor hvor »Hirsch boede med sin Rose« var en stor Gaard, i hvis Port ofte sad en lille hvidspraglet Hund, som hed Prins; det var Bybergs ansete Købmandshus der, husende saamegen Ungdom og Skønhed indenfor sine Mure, senere hen i mange Aar var et af Fredericias allerførste Selskabscentrer.

Paa Hjørnet af Vendersgade og Danmarksgade havde den saa overordentlig høflige Købmand Hassing sin Urtekramhandel, og ligeoverfor var Frikadellegade, der paa en vis Maade stod mig nær; jeg blev nemlig altid hjemme, fordi jeg engang i et svagt Øjeblik havde forgrebet mig paa en Frikadelle, hørende til Faders Frokost, kaldt Frikadelle.

I Frikadellegade boede den lille Frøken Anine Rahbek med samt sin Kaabe, den, onde Tunger sagde at den sparsommelige Dame havde indrettet saaledes, at den eftersom det var Sommer eller Vinter kunde gøres kortere eller længere, kunde være enten Jaket eller Kaabe.

For Enden af Danmarksgade, tæt ved den store Ahlmannske Gaard, (en af Faders kæreste Elever, nuværende Herredsfoged i Fredericia Otto Ahlmanns fine, noble Barndomshjem), saas altid et sort Flag hænge ud fra et Hus; det var et Farveri, og her residerede den »søde« Madam Frederiksen. Hun styrede nok Farveriet med stor Dygtighed, og forstod at samle Fredericianerne under sin sorte Fane.

Paa Volden kunde man ofte møde en ældre Herre med flad, bredskygget Bulehat og flagrende Havelock. Det var Adjunkt ved Latinskolen Krarup-Hansen. Han gjorde dengang ihærdige Forsøg paa at konstruere en

Flyvemaskine, og Blérioten har vel følt sig mest i sit Element oppe paa den høje Vold.

En anden karakteristisk Personlighed færdedes ogsaa i de Tider i Fredericia, nemlig Kammerjunker Oehlenschläger, Søn af den store Digter. Hans Ydre var ikke som Adjunkt Krarup-Hansens genialt flagrende, men stilfuldt tilknappet. Han var glatbarberet, bar høj, graa Hat, Guldbriller og Gamacher. Kammerjunker Oehlenschläger var ansat som Regnskabsfører ved 10de Bataillon.

Gik man fra Prinsens Port nedad Vendersgade, (i daglig Tale Strandgade), fik man snart paa venstre Haand »gamle Riemenschneiders« Manufakturhandel, med den langtrakte futeralagtige Butik. Ved Siden af »gamle Riemenschneider« laa Bønnelyckes lange, mørkegrønne Sted, hvor man ved Gadespejlet næsten altid saa den elskelige Fru Bønnelycke sidde, medens man paa den anden Side Gadedøren beundrede nogle Vinduer med en Mængde Blomster bagved et lille hvidt Stakit, hvor Hr. Hans Bønnelycke, Forfatter af flere Bøger om Fredericia og den musikalske og utrættelig elskværdige Hr. Mads Pagh Bønnelycke boede. Dette Hus skal have været Idealet af et hyggeligt og gæstfrit Hjem.

Skraas for Bønnelyckes Sted laa Micaelis Præstegaard, og her boede hos Pastor Zeuthen en Dreng (paa Latinskolen blev han kaldt »Jomfruen«), som gik med Berømmelsen i sit Tornyster. Han blev nemlig senere Komponist, og én af hans Kompositioner er bleven mere populær her end de fleste Komponisters Værker. Det var nuværende Organist ved Holmens Kirke, Thomas Laub, og Kompositionen Raadhusklokkernes Kvartérslag.

I Gothersgade, ligefor Eksercerpladsen, stillede jeg med Nodemappe under Armen hos Musiklærerinden, Frøken Jensen, (med Sidekrøller à la Jenny Lind), for paa et hensvindende Spinet at lære at fremtrylle nogle uartikulerede Lyde, en Opgave, som Musiklæreren Hr. Sigismund Petersen (kaldet Sirupsmund Petersen) efter den rare

Frøken Jensen søgte at løse.

Jeg husker at jeg saavel hos Frøken Jensen som hos Hr. Sigismund Petersen hver Time medbragte fra Fader en Papbrik med hans Segl paa. Naar jeg havde leveret et vist Antal Brikker, blev der betalt for mig; det var en Slags gensidig Kontrol, som formodentlig umuliggjorde Betalingsstandsning eller Svindlerier af nogensomhelst Art.

Paa Fredericias Gader saas ofte en djærv, amazoneagtig Kvindeskikkelse med en stor Fiskekurv paa Armen, nemlig Rosalie Bøsling. Hun styrede næsten hele den lokale Fiskehandel, var Fredericias Oscar Frederiksen. Det hed sig at hun selv drog ud paa Fiskeri, og det var maaske derfor at hun gik under Navnet »Halut-Rosalie«.

Fredericia var jo en rigtig Fiskeby, og man behøvede ikke der at bespise 5000 Mand med 2 smaa Fisk. Almindelig dagligdags Fisk, som naturligvis var uhyre billig, kunde man ogsaa købe hos Fiskerne, der, bærende en lang Stang over Skulderen med levende Fisk hængende paa, gik omkring i Gaderne, raabende omkap med Manden, der ringende med en Klokke bragte forskellige Bekendtgørelser til Folks Kundskab. Disse Fiskere var som en Slags ambulant Gammel Strand. Saa vidt jeg husker, anfægtede det mig aldeles ikke dengang at se disse stakkels Torsk og Rødspætter, krympende sig i Smerte, med en Krog gennem Hovedet, hænge paa saadan en Stang. Nu er jeg Medlem baade af »Foreningen til Dyrenes Beskyttelse«, af »Svalen« og »Hestens Værn«, og undgaar helst Gammel Strand paa den Tid af Dagen, da der sælges Fisk. Man ser heraf at Mennesket kan forandre sig til det bedre med Tiden.

Fredericia var jo af Frederik d. 3die anlagt efter en større Maalestok, skulde nok egentlig have været en Slags Hovedstad, og naar man f. Eks. befandt sig nede ved Havnen, var der efter Provinsforhold en temmelig lang Vej op til Kvarteret ved Østerstrand.

Dette blev der en skønne Dag raadet Bod paa, idet Byens vise Fædre fik den geniale Ide, at lade en Gangsti anlægge over reformert Mark. Man kunde derved forholdsvis hurtigt komme fra den ene Ende af Byen til den anden. Det var et for den lokale Trafik meget betydningsfuldt Anlæg, en Slags Suez Kanal eller St. Gotthard Tunnel.

Den Del af Byen, som man kaldte »nede i Byen«, var vel nok den mest fashionable, men Terrænet oppe ved Østerstrand var dog ikke noget Rabarberkvarter. Der boede f. Eks. Familien Valleur, nemlig i det hyggelige Sted ligeved Møllen. Heromkring blæste det altid en Brandstorm, og det højtliggende Lysthus i Valleurs Have ligeud til Lillebelt var helt skævt af Blæsten.

Men det var noget for Møllen. Den svingede rundt alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, baskede afsted med store, susende Vingeslag, og inde følte man saamegen mere Hygge. Her var den ægte patriarkalske Gæstfrihed. Det gjorde saaledes et uudsletteligt Indtryk paa mig at jeg, da jeg var avanceret til at spille hos den musikalske Frøken Elise Valleur, altid efter Timen, (naar jeg med mere eller mindre Held havde foredraget Haberbiers Kejser Nicolaj Marsch eller »en Morgen paa Alperne«), blev trakteret med et eller andet.

Navneforandring var dengang ligesaa lidt som nu ukendt i Fredericia. Navnene var ganske vist ikke saa straalende, men man betalte heller ikke for dem; man fik dem gratis. Jeg husker saaledes at Caroline Valleur blev kaldt »Kasse«. Hvorfor véd jeg ikke. Muligvis har hun engang assisteret ved den bekendte Ordsprogsleg »en paa Kassen«, ved at være den, der sad paa Kassen. Der var nu forresten to »Kasser« i Byen, thi Caroline Bie, Datter af daværende Kaptajn Bie, blev ogsaa kaldt »Kasse«. Maaske har de da begge paa engang assisteret ved den omtalte Ordsprogsleg; man kan jo godt faa »to paa Kassen«.

I Kvarteret omkring Trinitatis Kirkegaard saas ofte en sørgelig Fremtoning, en høj, dinglende Dreng, med lange, kalveknæede Ben og daskende Arme; det var den »tossede Anton«. Han gjorde Ingen Fortræd, gav kun, naar han hørte Musik, nogle uartikulerede Lyde fra sig, en Slags Indianerhyl. Maaske var det af Glæde; thi man siger jo at Idioter er musikalske. (Det er meget smigreude for Idioterne, mindre derimod for Musikerne.)

Saa var her jo ogsaa i denne Bydel reformert Kirke og Præstegaarden, hvor Familien Stahlschmidt boede. Der var mange Børn. Pastor Stahlschmidt havde ligesom Pastor Pontoppidan gjort sit bedste for at »opfylde Jorden«, som skrevet staar, og saa blev han, morsomt nok, paa en vis Maade Bedstefader til de ultramoderne Ideer, angaaende Affolkning af Jorden, som der slaas til Lyd for i »Karen Bornemann«, idet »Karen Bornemanns« Fremstillerinde paa Folketeatret i Vinter jo som bekendt var Fru Berthe Forchhammer, en Datterdatter af Pastor Stahlschmidt. Der hørte en stor Have til den reformerte Præstegaard, og i den var en Vippe, hvorpaa jeg vippede med de jævnaldrende Børn Cecilie og Johanne, samt den flotte og fejende Henriette Mecklenburg.

Pastor Stahlschmidt oprettede jo en større Pigeskole, og det var med den for Øje at jeg indgik til Fader med en ærbødig Anmodning om at maatte komme i Skole. Denne Anmodning blev jo, som tidligere berørt, allernaadigst afslaaet, og jeg læste alene hos Fader. Da Fader naturligvis var optagen af sin Skolegerning om Dagen, maatte jeg tilmed læse om Aftenen. Det var drøjt om Vinteren, naar jeg var søvnig og især henad Jul, naar vi havde travlt med at lave Julegaver. Hvor ser jeg ikke tydeligt vi Børn, naar Skodderne var lukkede for Vinduerne og Moder havde tændt sin lille Lampe, siddende omkring Dagligstuebordet, hver især med en stor Bog staaende opslaaet foran os, for at skjule de Herligheder, vi skulde overraske Verden med Juleaften Disse bestod

gerne af fint klistrede Garnvindsler til Moder, straalende Fidibusser til Fader.

Ikke mindre drøjt var det jo for mig om Sommeren at »gaa i Skole« om Aftenen, og jeg græd mine bitre Taarer naar jeg blev kaldt ind fra Haven, hvor Brødrene og jeg netop om Aftenen saa ofte havde travlt med at fange Oldenborrer. Dengang var det nemlig ikke Rotterne, der var moderne, da var det Oldenborrerne, der skulde udryddes. Om vi har faaet vist for hver Oldenborre, vi fangede er vel tvivlsomt, da de blev indsamlede i Spandevis; men det har vel i ethvert Tilfælde været et Slags Andelsforetagende.

Jeg havde dog Ferie med Latinskolen, og Sommerferien var jo for os Børn især en herlig Tid. Ogsaa for Moder. Naar alle Disciplene, (hvoriblandt, efter hvad jeg er bleven gjort opmærksom paa, ogsaa, om end paa et tidligere Tidspunkt, Geheimeetatsraad Glückstadt og Biskop Skat Rørdam befandt sig), var borte, og vi var »enfin seuls«, blev en Del af Skolebænkene flyttet ud i Gaarden, og benyttet til at sole Sengeklæder paa. Brødre ne lavede ogsaa Skibe og Barrikader af dem.

Inde i de tomme Klasser huserede vi Børn saa rigtigt, hoppende baade paa Borde og Bænke. Jeg især var passioneret Fodgænger paa Bordene, og da jeg tilmed var en drabelig Søvngænger, løb jeg der ogsaa om Natten. Det endte naturligvis med at jeg en Nat faldt ned og slog mig halvt fordærvet, saa Dr. Nyborg med Nød og neppe fik mig sat sammen igen. En yndet Sport var det ogsaa at pidske Æggesnaps spadserende paa Bænkene i Gaarden; heri var Sophie Reumert en Mester. Anine Jørgensen søgte derimod altid op i en højere Sfære; hun deklamerede fra Katedrene i Skolestuerne, (rigtignok for tomme Bænke), et eller andet Digt, f. Eks. »Murad«. Jeg antager dog at vor dejlige Hund »Boncoeur« har været en interesseret Tilhører under Fremsigelsen af sidstnævnte skønne Digtning til Hundens Pris.

Endnu et »kendt Ansigt« maa jeg omtale, nemlig en Pige, som paa den Tid tjente hos os. Det var et stort Kvindemenneske af Bondeslægt, og hun hed Ane. Da hun var fra et Sted paa Landet, der hed Mørkholt, blev hun kaldt Mørkholt Ane. Der var det mærkelige ved hende, at Haaret var vokset ned paa Midten af hendes Pande i en Spids. Man kunde næsten sige at hun var født med Snip. Mørkholt Ane var kendt i hele Byen, hun hentede jo altid mine Søstre hjem om Aftenen naar de var ude, og hun var ogsaa hos os i mange Aar. Men en Dag mødte hun sin Skæbne i Frederik Matthisen. Frederik Matthisen var Peter Knaps Efterfølger. Peter Knap havde nemlig trukket sig tilbage fra Forretningen og Matthisen var rykket ind i den lille Bod i Grønnegyde ligeoverfor Skoleporten. Mørkholt Anes Snip maa have gjort Indtryk paa ham, og den brave Pige har ikke kunnet modstaa et snarligt Giftermaal, hun sprang fluks over Grønnegyde og ind i den hellige Ægtestand.

Man imødesaa med Skræk en hel Række smaa fødte Snippers Indtrædelse i Verden; men man havde ikke haft nødig at gøre sig Bekymring i den Retning. Stakkels Mørkholt Ane døde nemlig efter Fødslen af sin første lille Snip, og, ja man kunde jo næsten sige, Snip, Snap, Snude, hendes Historie var ude.

Jeg troer nu i det Væsentligste at have omtalt det, som jeg havde sat mig for, og kommen tilbage til mit Udgangspunkt, Latinskolen, slutter jeg her dette lille Supplement til mine »Erindringer fra Fredericia og Krigen 1864«.